

Д-р Лоретџа Георѓиевска-Јаковлева

ТЕРМИНИТЕ „ТРАДИЦИЈА“ И „ИНОВАЦИЈА“ ВО ПОЕТИКАТА НА БЛАЖЕ КОНЕСКИ

Во есејот *Еден оџиџ*¹ Блаже Конески пишува: „Зар може создавањето на песната да се замисли како помалку сложен процес (од создавањето обичен предмет каков што е шамичето)?“ На неговото прашање реагирам со прашање: што пак може да биде заедничко на создавањето на две толку различни нешта? - за одговорот повторно да го најдем во исказот на Конески: *многуџе раце* низ кои тие поминале за да бидат создадени. Ако би требало да создадем слика од она што го подразбирам под терминот „традиција“ во оригиналната поетика на Блаже Конески, тогаш на неа би бил претставен сплет од раце кои, низ текот на времето, си подаваат еден одреден предмет. Секоја рака која го прифаќа, на предметот нешто му додава, додавајќи, нешто брише, па она што било ситно, скоро невидливо, матно, одеднаш испакнува, станува крупно и со тоа видливо, блеснува. Одејќи од рака на рака, предметот ја губи првобитната мазна површина, станува рапав, набраз-ден, со вдлабнатини и испакнатини. На него се таложат слоеви, се сиркаат облиците создадени од претходните раце, се наговестуваат идните. Од рака на рака, на некој нробичен, *очудувачки начин*, предметот едновременно е тој и не е тој, едновременно е и еден и многу, едновременно е и завршен и се доработува. Сплетот од раце нема почетна и крајна точка, прва и последна рака. Целта на активноста на рацете е токму во бесконечноста на подавањето и прифаќањето. Последицата на тоа движење на рацете е *оџкривањето* на секогаш ист, а едновременно и секогаш нов производ. И заедно со сликарот Никла Мартиноски и јас велам: „Раката, раката - тоа е најважното. Дури не свикнала раката нема ништо од сета работа“. И заедно со Блаже Конески додавам: „Раката не се споменува само метафорично, ами и се дава важност како на некој автономен орган во кој е сместен и на кој е *џренесен* добар дел од сликарската вештина“.

---

¹ Блаже Конески: *Ликови и џеми*, Собрани дела - том 4, Култура, Скопје 1990. Покрај есејот „Еден опит“ за традицијата и иновацијата Конески зборува и во есеите: „За поезијата“, „Совпаѓања“, „Очудување“, „Проширено секавање“, „Националниот фон на поезијата“, „Генерирање на песната“, „Раката на мајсторот“ и др.

Лорета Георгиевска-Јаковлева: ТЕРМИНИТЕ „ТРАДИЦИЈА“ И..., стр. 51-56

Определбата за овој спореден пат кој води до целта наречена „Поимите „традиција“ и „иновација“ во поетиката на Блаже Конески“ е поттикнат од сознанието, како што вели Цепароски, дека „само споредните патишта водат дома“ и од желбата тука, во храмот на науката, да се откажеме од „сонот за научноста“ за да останеме верни на мислата на Конески прочитана во неговиот есеистички опус. И наполно соодветно токму на таа мисла, нема да се откажеме од желбата за систематизирање како крајна фаза за да се придружине на Бартовата „игра на интелектуално општење“ за на еден „интелигибилен“ начин да ја пренесеме мислата на Блаже Конески за традицијата и иновацијата.

И да се вратиме на имагинацијата која ја претставивме на почетокот - предметот составен од мноштво раце. Тој постојано се преобликува. Токму кога гледачот ќе се сосредоточи на одреден облик кој суверено стои во нечија рака, ќе ги восприеми деталите, а потоа и целината и ќе почне да се чувствува задоволен од комотитетот што го носи препознаениот облик, некоја друга рака се издвојува од сплетот, го позема предметот, ја мете прашината која веќе се нафатила на него, почнува да си поигрува со него и поигрувајќи си го преобликува, го обновува. Секоја наредна рака почнува од таму од каде што претходната застанала, па така новиот облик е во дијалоџ со претходните, новиот облик е *монџаџа*, *колаџ* на деловите од претходните облици. Таквото обновување побудува илузија на оригиналност дури и во моментите кога повторува, кога цитира, сугерира, алудира нешто што претходната рака веќе го направила. Зошто новиот облик на предметот има моќ да ги визуелизира, валоризира претходните, т.е. веќе древните, митските, легендарните, историските облици. Секоја наредна рака го ресемантизира она што претходната го создала, кое сега се доживива како општо, мртво, невитално, па од познатото и баналното создава непознато и необично. Гледачот чувствува - во таквиот предмет, составен од многу раце, едновременно и еден и многу, цел и недовршен, е одразен светот, но и светот е одраз од тој предмет.

Ако ова ви се чини мала, незначителна приказна која сака да раскаже слика и згора на се слика која и не постои, јас тука ништо повеќе не можам. Јас со сигурност знам дека немам способност да раскажам некоја голема приказна, а и за малава не сум сигурна. Затоа во вториот дел од моево излагање ќе се држам за она што сметам дека повеќе го знам: рационално и

систематично да се обидам да го објаснам она што термините „традиција“ и „иновација“ претставуваат во есеистичкиот опус на Блаже Конески.

Ама, само што ја започнувам мислата во која сакам најпрвин да започнам со традицијата, па повторно се концентрирам на есејот Еден опит зошто сметам дека тој е клучен за правилно разбирање на одосот помеѓу традицијата и иновацијата и само што сакам да кажам дека тој однос Блаже Конески го сфаќа многу слично како и Томас Стерн Елиот во статијата *Традиција и индивидуален талент*, а за да стане појасно да се надоврзам на мислењето на Јуриј Тињанов искажано во *Книжевна еволуција* и Јуриј Лотман во статијата *Текстот како цело*, па дури и размислував дека за истиот проблем, но на нешто поинаков начин говори и Роланд Барт во *Смртта на авторот* и *Од дело до текст*, повторно ме обзема имагинарната слика и прашањето: чии се рацете претставени на сликата? Дали се тоа раце на едно суштество-мутант или пак се мноштво од луѓе? Одговорот повторно го наоѓам во исказот на Конески и затоа тука го наведувам: „Тука се воспоставува веќе, во еден индивидуален опит, интимната врска со традицијата (...) Отаде произлегува и едно големо уважение кон оние безимени творци што во своеобразен израз ги предавале старите мотиви во оралната традиција, за да дојдат тие се до нас. Јас сум ги користел тие мотиви во своите песни „Болен Дојчин“, „Одземање на силата“, „Стерна“, „Марковиот манастир“ и др. Се разбира, со тоа сум нашол начин да ја искажам својата животна филозофија, своите дилеми, своите возбуди и огорченија. Јас вршев иновација, ги вклопував старите пораки во современ израз и ги варирав по начин што му одговараа на интересот на современиот човек. Меѓутоа, јас за сето време бев уверен дека по длабочината на сфаќањето на проблемите, во филозофска смисла, по ништо не ги надминувам своите претходници кои на истите тие мотиви им дале израз соодветен на својата епоха“. Ете, сега сосем ми е јасно зошто во сликата замислив сплет од раце, само моите се сопственост и на оние безимените и на оние со помалку звучни и на оние со најзвучни имиња, а верувам такви би биле и за Конески. Сплетот на рацете претставува целина позната и на поединецот и на мноштвото, зошто јавно изложената слика станува сопственост на колективот „до степен на поетска конвенција“, како

Лорета Георгиевска-Јаковлева: ТЕРМИНИТЕ „ТРАДИЦИЈА“ И..., стр. 51-56 што вели Вангелов. Но, без тој сплет од раце не би била можна ни едната која се издвојува, зошто таа би создала предмет што би се свел на „интересен експеримент“, предмет кој може да претендира на „модерност во буквалната смисла на она што се вика мода“, но тој никогаш нема да блесне. Во предметот што блеснува, како што вели Елиот, „не само најдобрите туку и најиндивидуалните делови (...) се оние во кои мртвите поети, неговите предци, (ние би рекле сплетот од раце) најсилно ја потврдиле својата бесмртност“². Раката што се издвојува за да создаде предмет што блеска мора да има „проширено секавање“. Затоа предметот не се создава, туку се открива, без разлика дали предметот ќе биде песна, како што вели Конески или слика, за што зборува Успенски.

Откриениот предмет, оној што е производ на сплет од раце и што блеснува, на *првообразецој* му дава нова смисла, давајќи му нова смисла тој изневерува, или како што вели Вангелов „(...) секоја иновација е нужно компромисна. Тој нужен компромис е сепак *изневера* (остранение, *èkart*)“³ или рака која се издвојува за да ги измете правот. Изневерувајќи, раката започнува една своја игра која се базира на *импровизација*, за предметот заматен од правот наталожен со текот на времето да блесне во *нов* сјај. А на прашањето каква е таа игра повторно одговара, кој друг ако не Конески: „Многу брзо пишување. На еден здив (...) тоа е пишување кога се јавува нужна дикција за да бидат тие текстови создадени (...) треба да дојде соодветен момент кога поетот ќе може да ги изговори тие текстови со дикција што им е соодветна, или во верзијата што ја дава Вангелов: „импровизацијата е израз на стокирани залихи кои, во дадена ситуација, доаѓаат до момент на својата „монтажа“ и тоа „мигновена“ и „вдахновена“. Играта која импровизира едновременно актуелизира, иновира, обновува, очудува, изневерува. Така, ви играта која импровизира, издвоената рака

---

² За сличноста во погледите на Конески и Елиот во однос на традицијата и иновацијата да се погледне статијата на Анастасија Ѓурчинова: „Интертекстуални допири во есеите на Блаже Конески и Т.С.Елиот“ во: *Придонеси на Блаже Конески за македонската култура*, Филолошки факултет, Скопје 1999 год.

³ Атанас Вангелов: „Поетскиот исказ на Блаже Конески“, во: *Исказот и стварноста*, Детска радост, Скопје 1995. За прашањето на иновацијата и традицијата во есеистиката на Конески Атанас Вангелов пишува и во текстот „Традиција - комуникација, иновација – креација“ (*Лик*, 7 септември 1994). Карактеристични елементи за традицијата се импровизацијата, конструкцијата и „пораката како стратегија и смисла на секој текст“, а за иновацијата: јатка или нуклеус на текстот, ефектот херметизам и симболот.

создава неповторлив облик, кој, со текот на времето, ќе биде прифатен од некоја друга, идна рака, која ќе се издвои од сплетот раце.

И на крајот прашањето: зошто на сликата не се гледа барем ликот на сопственикот на раката која се одделува од мноштвото. Одговорот на ова прашање ќе го дадам јас самата но прво повторно ќе го цитирам Конески. Тој вели: „Тешко е и да се претстави, а камоли да се прикаже, сложеноста на една (таква) јазикотворечка лабораторија. Од комбинирањето на идеите, од вкрстувањето на содржините се оди до ситни подробности во поврзувањето на фонетскиот и лексичкиот материјал - што тоа сообразено со потребата за искажување на колективот и авторот во дадено време, која во еден миг како до фокус доведува до откривањето на песната. Јас сфаќам дека изразот „откривање на песната“ може да сугерира намалување на улогата на поетот - креатор“. Или на друго место: „Во моето сфаќање поетот не е лишен ниту од прозорливост, ниту од пророчка визија, ниту од силата на инспирацијата. Меѓутоа во моето сфаќање зад него не стојат никакви виши сили, ами стои јазикотворечкиот колектив, со сета своја традиција која секој негов креативен чин го вклучува во еден траен и непрестаен тек“. Јас, како и Конески, а тоа веќе го кажав, сметам дека она што е од важност е „трајниот и непрестаен тек“ кој се остварува во јазикот, односно како и Барт сметам дека јазикот е оној што говори, тој е оној што делува, што „изведува“⁴. Тука улогата на авторот - креатор навистина е намалена, но јазикот за да говори треба раката да се издвои од сплетот и да му даде сјај на предметот и тек на она што е создадено. Затоа не „настапува смртта на самиот писател, а почнува пишувањето“, туку позади авторот останува раката која запишала и ќе запишува.

Можеби ликот на Конески ќе избледне во сеќавањата на идните генерации, можеби тие нема да се сеќаваат на длабочината на неговите очи затскриени зад густите веѓи и наочарите, можеби нема да се сеќаваат на

---

⁴ Новите теории на јазикот ја истакнуваат тезата дека со именувањето на предметот, исказот излегува од сферата на личното, специфично доживување, бидејќи именувањето припаѓа на Другиот. Тоа значи дека тој може да значи само она што на мене и на другиот ни е заедничко. Ваквиот став го индицира проблемот на интерсубјективниот карактер на јазикот. Тоа значи дека Другиот не се придружува на нашата порака дури откако таа е довршена туку од почетокот управува со процесот на нејзиното производство.

Лорета Георгиевска-Јаковлева: ТЕРМИНИТЕ „ТРАДИЦИЈА“ И..., стр. 51-56
секогаш уредно исчешланата коса, беспрекорно белата кошула и оделото
кое го носеше со стил, но напамет ќе ја знаат „Везилка“ и „Тешкото“, зошто
тие се создани од раката која се издвојува од сплетот раце.

А ако некој приговори: како ќе насликаш слика во која времето тече,
пердметот едновременно е и еден и многу, и завршен и се доработува, а
згора на се во него светот се одразува и светот е одразен од него, јас само
можам да одговорам: јас не сум сликар, тоа не е моја работа, за тоа нека
мислат сликарите.